

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ REKABET YAPISI VE AVRUPA BİRLİĞİ İLE KARŞILAŞTIRMASI

THE MARKET STRUCTURE OF TURKISH BANKING SYSTEM AND A COMPARISON WITH EU¹

*Doç. Dr. Oktay ÖKSÜZLER, Balıkesir Üniversitesi Bandırma İİBF,
oktayoksuzler@yahoo.com*

*Araş. Gör. Musa BAYIR, Balıkesir Üniversitesi Bandırma İİBF,
musabayir@balikesir.edu.tr*

ÖZET

Bu çalışmada Türk Bankacılık sektörünün hangi piyasa türüne yakın olduğu 1990-2012 yılları arası için araştırılmakta ve Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ile bir karşılaştırması yapılmaktadır. Bu amaçla N Firma Yoğunlaşma Oranı (CR_n) ve Herfindahl-Hirschman İndeks (HHI) değerleri hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre sektörün piyasa yapısının zaman içinde değişim göstererek güçlü oligopolistik bir yapıya dönüştüğü görülmüştür. Türk Bankacılık Sektörü rekabet düzeyi açısından AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında ise AB ortalamasına yakın olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Türk Bankacılık Sektörü, Piyasa Yapısı, Yoğunlaşma*

JEL Kodları: *D40, G21, L22*

ABSTRACT

This study investigates the market structure of Turkish Banking System for the period of 1990-2013 and compares it with European Union (EU). For this purpose N Firm Concentration Ratio (CR_n) and Herfindahl-Hirschman Index (HHI) values are calculated. The results showed that as the Sector' market structure changes over time it turned in to a powerful oligopolistic type. As the Turkish banking sector compared with EU countries, it is observed that Turkey is close to EU average in terms of competition level.

Key Words: *Turkish Banking Sector, Market Structure, Concentration*

JEL Codes: D40, G21, L22

1. GİRİŞ

Bu çalışmada Türk Bankacılık sektörünün hangi piyasa türüne yakın olduğu 1990-2012 yılları arası için araştırılmakta ve Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ile bir karşılaştırması yapılmaktadır. Bankacılık sektörünün piyasa yapısı, sektörün etkinliği ve istikrarı üzerinde etkili olmaktadır. Bu nedenle piyasa yapısı oldukça önemli bir konu haline almaktadır.

Düşük rekabetin bankacılık sektöründe etkinliği azaltacağı görüşünü savunanlar olmakla birlikte tersinin olacağını ileri sürenlerde vardır. Rekabetin düşük olduğu bir bankacılık sektöründe piyasa gücüne sahip bankaların olması, bankaların fiyat alıcı bir konumdan uzaklaşarak fiyat belirleyici bir konuma gelmesine neden olmaktadır. Bu durum ekonomide büyüme fırsatı kovalayan işletmeler için kredi maliyetlerinin yükselmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan ise düşük rekabete bağlı olarak ortaya çıkan düşük mevduat faizleri, tasarrufları üretime dönük olmayan alanlara kanalize ederek, ekonomide etkinsizliğe yol açmaktadır (Yağcılar, 2010: 32). Sektördeki düşük rekabetin etkinliği artıracığını düşünenler ise eksik rekabetin, *ilişki bankacılığı*² artırıp bilgi asimetrisinin azalmasına neden olduğunu savunmaktadır. Bilgi asimetrisinin azalması bankacılık işlemlerinde *ters seçim* (*adverse selection*) sorunlarını azaltarak ekonomik etkinliği artırmaktadır (Schaek ve Chiak, 2008).

Bankacılık sektörüne istikrar açısından bakıldığında ise rekabet ve istikrar arasında negatif bir ilişki olduğu savunulmaktadır. Bu durum çeşitli şekillerde açıklanmaktadır. İlk olarak, rekabet arttıkça faiz marjları daralan bankalar, ahlaki risk içine girerek, riskli işlemler yapmaya başlamaktadırlar. Bu ise orta ve uzun vadede ekonomide istikrarsızlığa neden olmaktadır (Aktaran Yağcılar, 2010: 58). İkinci olarak düşük rekabetin olduğu bankacılık sektöründe ilişki bankacılığı söz konusu olmaktadır. Borç alan ve veren arasında sağlıklı bilgi akışı sağlayan bu

durum ahlaki riski azaltarak istikrarlı bir bankacılık sektörü oluşmasına katkı sağlamaktadır. Rekabetin artması, ilişki bankacılığını azaltarak istikrarlı piyasa yapısını bozucu bir etki ortaya çıkarmaktadır. Üçüncü olarak, bankalar arası piyasa, sektörün istikrarı açısından büyük önem taşımaktadır. Rekabetin arttığı durumda hiçbir banka zor durumda olan bir bankanın sıkıntısını ortadan kaldırmak istemeyecektir. Bu ise istikrarsızlığa neden olacaktır. Dördüncü olarak ise daha yoğunlaşmış bankacılık sisteminde az sayıda bankanın denetimi daha kolay yapılabilecektir (Beck vd.,2006). Oysa rekabetin yüksek olduğu bankacılık sektöründe banka sayısının yüksek olması bunların etkin olarak denetlenmesini engellemektedir.

Bu görüşlerin yanında, 2008 finansal krizinde batmayacak kadar büyük bankaların bile batması rekabet ve istikrar arasında yukarıdakinin tersine görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunların dayanakları şu şekilde açıklanmaktadır. Birincisi, sektörde bir olumsuzluk durumunda büyük bankanın bu durumu artırma potansiyeli önemli olduğu için devlet büyük bankaları örtülü olarak desteklemekte, bunun ise ahlaki riske neden olduğu ifade edilmektedir (Mishkin,1999). İkinci olarak, yoğunlaşmış bir bankacılık sektöründe sistemin denetlenmesi kolay olmayacak aksine zor olacaktır. Çünkü büyüyen bankalar daha iyi olanaklara sahip olarak ve daha yetenekli personel istihdam ederek denetimler karşısında etkili yöntemler geliştirebilmektedirler (Yağcılar, 2010:48). Son olarak ise bankanın büyüklüğü ortaya çıkaracağı bulaşıcılık etkisiyle doğru orantılıdır. Dolayısıyla bankanın büyüklüğü bir olumsuzluk durumunda istikrarsızlığın hızlı bir şekilde yayılmasına neden olmaktadır (Beck, 2008: 10).

Literatürde konu ile ilgili yapılan çalışmalarda, Türk Bankacılık sektörünün tekeli rekabet veya oligopolistik bir piyasa yapısına sahip olduğu görülmektedir. Bulunan sonuçlar seçilen döneme ve uygulanan yöntemlere göre farklılık göstermektedir. Bu çalışmada, diğerlerinden farklı olarak daha uzun bir dönem incelenmiş ve AB ülkeleri ile sektördeki yoğunlaşma düzeyleri açısından bir karşılaştırma yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Türk bankacılık sektörünün gelişimi ve bugünkü durumu AB ülkeleri açısından karşılaştırılarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, Türk bankacılık sektörünün piyasa yapısı yoğunlaşma endeksleri hesaplanarak AB ülkeleri ile karşılaştırılmıştır. Son bölüm sonuç ve değerlendirmeye ayrılmıştır.

2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN DURUMU VE AB İLE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Türk Bankacılık Sektörü, 1923 İzmir İktisat Kongresi'nin ardından "Milli Bankacılık", 1930'larda "Devlet Bankacılığı", 1940'lardan itibaren de "Gelişen Özel Bankacılık" olarak adlandırılabilir dönemlerden geçmiştir (Eroğlu, 2006: 18). 1960'lardan itibaren kontrol edilen ve dışa kapalı, 1980'li yıllardan sonra ise liberalleşen ve yabancı yatırımı teşvik eden, ayrıca banka sayısının hızla arttığı bir bankacılık sektörü görülmüştür. Dışa açılma ve serbestleşme politikalarının başarısız olmasıyla birlikte Türk Bankacılık sektöründe 2001'den sonra büyük bir yapısal dönüşüm gerçekleştiği ve banka sayısının birleşme ve tasfiyeler sonucu 79'dan 44'e gerilediği görülmüştür.

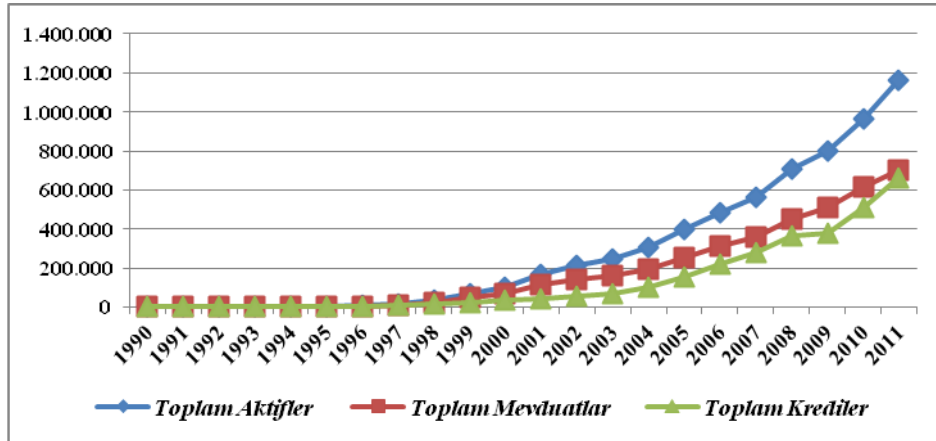
Türk finansal sisteminde diğer ülkelerden farklı olarak bankacılık faaliyetleri yoğun bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla, bankacılık sektörü ekonomik istikrar açısından kaynakların yatırımlara kanalize olmasında çok kritik bir rol oynamaktadır. Bankacılık faaliyetlerinin etkin ve istikrarlı bir şekilde yürütülmesi ekonominin tamamı açısından büyük bir önem ifade etmektedir. Bankacılık sektöründe mevduat bankacılığı faaliyetlerinin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Sektörde kalkınma ve yatırım bankacılığı faaliyetleri de yer alıp 2011 yılı sonu itibariyle toplam bankacılık işlemlerinin %5'ini kapsamaktadır (TBB, 2012). Bankaların sermaye yapısı itibariyle dağılımına bakıldığında, 2012 yılı sonu itibariyle sektörde 3 kamu, 11 özel, 16 yabancı olmak üzere toplam 30 mevduat ve 13 kalkınma ve yatırım bankası faaliyet göstermektedir.

Sektöre şube ve personel sayısı açısından bakılırsa, düşük banka sayısına rağmen oldukça yüksek bir şubeleşme sayısı göze çarpmaktadır. 2011 verileriyle, sektörde 181.418 kişi istihdam edilirken, bankaların 9.834 şubeye sahip olduğu görülmektedir. Bu ölçütler açısından Türk Bankacılık sektörü AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında, banka sayısının gelişmiş AB ülkelerinin oldukça gerisinde olduğu görülürken, AB'ye yeni katılmış Doğu Avrupa ülkeleriyle aynı düzeyde olduğu görülmektedir (bkz. Eklerde Tablo A1). Şube sayısı, Almanya, İspanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Polonya ve Birleşik Krallık gibi ülkelere az iken diğer ülkelere fazladır. Şube başına düşen nüfus açısından bir karşılaştırma yapılırsa Türkiye'nin AB ortalamasının biraz üstünde 3831 rakamını tuttuğu görülmektedir. Banka personeli sayısı açısından yine Almanya, İspanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Birleşik Krallık ve Polonya'nın gerisinde kalınırken diğer ülkelere daha fazla personel istihdam edilmektedir. Personel başına düşen nüfus sayısında ise, Türkiye'nin AB ortalamasının oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir (bkz. Eklerde Tablo A2). Bu rakamlar Türk Bankacılık sektörünün şubeleşme açısından olumlu, personel istihdamı açısından ise nispi olarak AB'nin oldukça gerisinde kaldığını göstermektedir.

Bankacılık sektörünün toplam aktifler, toplam mevduatlar ve toplam krediler açısından gelişimi Şekil 1 'de gösterilmiştir. Türk Bankacılık sektörünün 2001-2011 arasında her yıl toplam aktiflerde %22, toplam mevduatlarda %20 ve toplam kredilerde %33 artış sağladığı görülmektedir. 2001 yılından sonra gerçekleşen yabancı banka girişleri ve sektörün yeniden yapılandırılmasının kazandırdığı bu büyüme trendi, sektörün sağlam yapısı sayesinde, gelişmiş ülkelerdeki pek çok bankanın iflas ettiği bir dönem olan 2008 krizinde yavaşlansa da, bu durumdan kısa sürede kurtulmuş ve büyümeye devam etmiştir. Türk bankacılık sektörü, 2001 yılından sonra elde ettiği yüksek büyüme rakamlarına rağmen her üç göstergede de sadece Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Romanya, Slovenya, Slovakya gibi AB'ye sonradan katılmış ülkeleri geride bırakabilmiştir. Almanya, İtalya, Birleşik Krallık gibi finansal olarak

gelişmiş ülkelerin ise oldukça gerisinde kalmıştır. Bu verilerle karşılaştırma yaparken mutlak rakamlar yerine nisbi rakamların karşılaştırılması daha yararlı olacaktır. GSYİH'nın yüzdesi olarak verilen oranlar açısından karşılaştırsak, Türkiye'nin toplam aktiflerde %84, toplam kredilerde %40, toplam mevduatta ise %53 oranında bir büyüklüğe sahip olduğu görülmektedir. AB ortalamalarının ise toplam aktiflerde %377, toplam kredilerde %161, toplam mevduatlarda ise %140 olduğu görülmektedir. Türk bankacılık sektörünün, bu oranlarla AB ülkeleri bankacılık sektörü büyüklüklerinin oldukça gerisinde olduğu, ülke bazında sadece toplam aktifler ve toplam mevduatlar açısından Romanya'yı geride bıraktığı görülmektedir (bkz. Ekler'de Tablo A1 ve Tablo A2).

Şekil 1. Türk Bankacılık Sektöründe 2000 Yılı Sonrasında Toplam Aktif, Toplam Mevduat ve Toplam Kredilerdeki Değişim (Bin TL)

Kaynak: (TBB, Bankalarımız (1990-2012))

3. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN PİYASA YAPISI

Bu çalışmada bankacılık sektörünün piyasa yapısının belirlenmesinde yapısal yaklaşımlar çerçevesinde oluşturulmuş bir analiz yapılmaktadır. Bu görüşe göre yoğunlaşma düzeyi piyasa yapısının belirlenmesinde oldukça önemlidir (Eroğlu, 2006: 26). Yoğunlaşma, ekonomik kaynak ve faaliyetler toplamının büyük bir yüzdesinin az sayıda firma tarafından

kontrol edilmesi veya sahiplenilmesi olarak tanımlanabilir (Yıldırım vd., 2005: 20). Literatürde piyasanın yoğunlaşma düzeyinin ölçülmesi amacıyla oluşturulan birçok endeks bulunmaktadır. Bunlar; n Banka Yoğunlaşma Endeksi(CR_n), Herfindahl-Hirschman Endeksi(HHI), Rosenbluth-Hall-Tideman Endeksi, Hannah ve Kay Endeksi, Boone Katsayısı şeklinde çoğaltılabilmektedir (Coşkun vd., 2012). Endekslerin çokluğuna rağmen en sık kullanılanları n Banka Yoğunlaşma Endeksi ve Herfindahl-Hirschman Endeksi'dir. Bu çalışmada da bu iki endeks kullanılmaktadır.

Yoğunlaşma ölçütleri, piyasa yapısının belirlenmesinde önemli avantajlar sağlamaktadır. Bunların başında, piyasada meydana gelen herhangi bir birleşme veya devralma durumunda, önceki ve sonraki durumu kolayca karşılaştırma imkanı sağlayabilmesi gelmektedir. Bu özelliği sayesinde sadece literatürde değil ülke politikalarının belirlenmesinde de sıkça atf almaktadır. ABD'de 1890'da oluşturulan Sherman ve 1966'da yürürlüğe girip halen geçerli olan Clayton Yasasında, AB'de ise 1990 yılında yürürlüğe giren rekabet düzenlemelerinde banka birleşmeleri-devralmaları piyasanın yoğunlaşma düzeyiyle ilişkilendirilmektedir (Palombo, 1997: 5).

N Firma Yoğunlaşma Endeksinde(CR_n) bir piyasada en büyük n firmanın piyasa payları toplanarak n firmanın piyasayı ne ölçüde kontrol ettiği tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu yoğunlaşma endeksinde endeks 0-100 arasında değerler almakta ve değerın sıfıra yaklaşması rekabet düzeyini artırırken değerın 100 olması tekel bankacılığını ifade etmektedir. Tablo 1'de endeksin değerleri ve piyasa türü arasındaki ilişkide genel kabul görmüş rakamlar verilmektedir. Buna göre CR4 (en büyük paya sahip ilk 4 firma)'ün 40'ın üzerinde olması oligopolistik bir piyasa yapısını ifade ederken 40'ın altında olması ise tekelci rekabet piyasasına yakın bir piyasa yapısını ifade etmektedir.

Herfindahl-Hirschman Endeksi(HHI) değeri ise piyasada bulunan firmaların paylarının karelerinin toplamı alınarak belirlenmektedir. 0-

10,000 arası değerler almaktadır. Bu değerın sıfıra yaklaşması, birbirine yakın piyasa payına sahip çok sayıda bankanın varlığını ifade etmektedir. Endeks değerlerindeki aralıklara göre piyasadaki rekabet yapısının nasıl belirlendiği Tablo 1’de gösterilmektedir. HHI değerinin 10,000 olması tekel bankacılığını ifade ederken 199’dan küçük HHI değerleri tam rekabet piyasasını göstermektedir.

Tablo 1. Yoğunlaşma Endeksleri Değerlendirme Ölçütleri

<i>Herfindahl-Hirschman Endeksi</i>		<i>N Firma Yoğunlaşma Endeksi</i>	
$0 < HHI < 199$	<i>Tam Rekabet</i>	$CR_4 < 40$	<i>Tekelci Rekabet</i>
$200 < HHI < 999$	<i>Zayıf Oligopol</i>	$40 < CR_4 < 60$	<i>Zayıf Oligopol</i>
$1,000 < HHI < 1,799$	<i>Güçlü Oligopol</i>	$CR_4 > 60$	<i>Kuvvetli Oligopol</i>
$1,800 < HHI < 10,000$	<i>Monopol</i>	$CR_1 = 100$	<i>Monopol</i>

Kaynak: (Yetim ve Gülhan, 2005: 78)

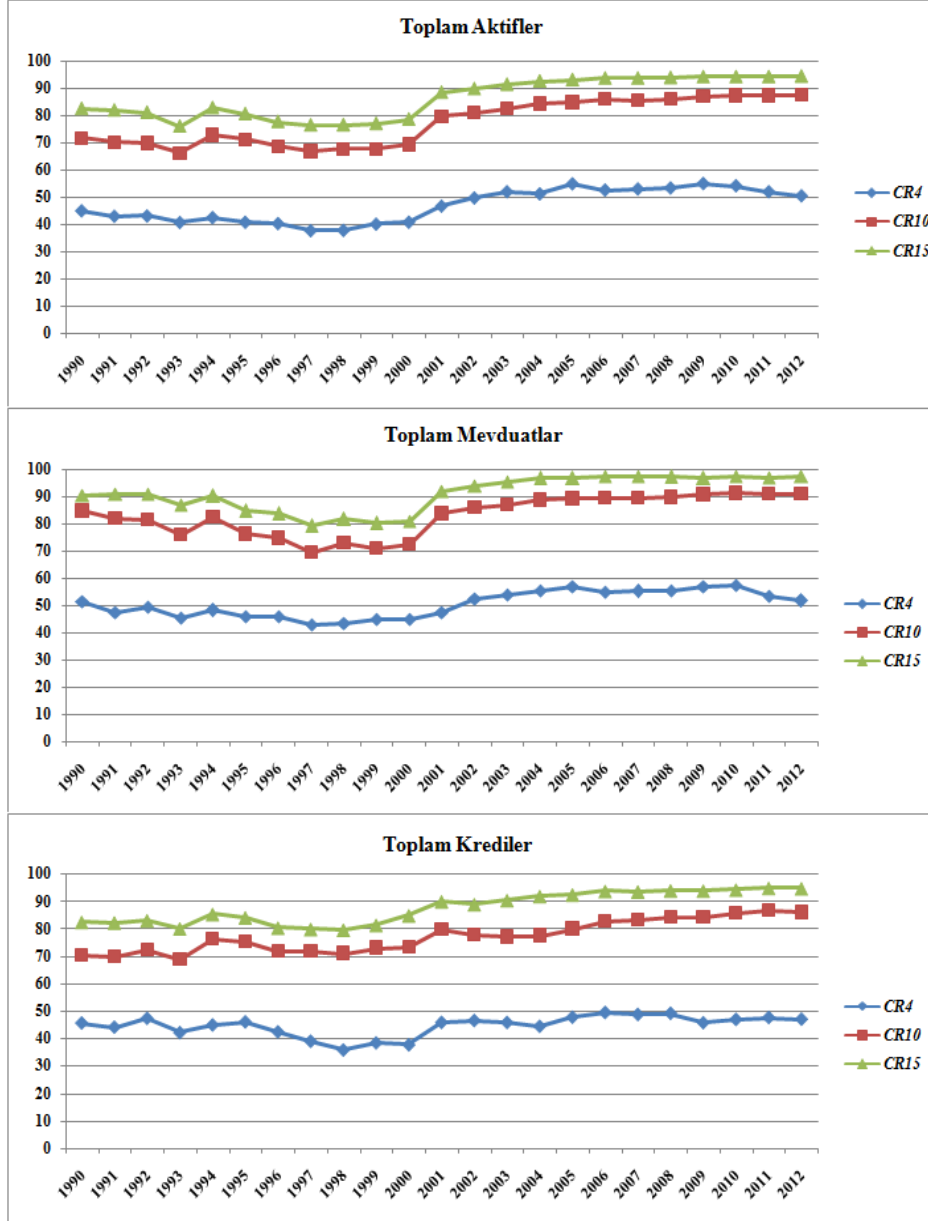
Türk Bankacılık sektörünün piyasa yapısının belirlenmesine yönelik çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bunlardan Aydınli (1996), 1991–1994 yılları arasında Panzar-Rosse modelini kullanarak yapmış olduğu çalışmada sektörün tekel piyasası özelliğine sahip olduğunu ancak bu yapının giderek zayıfladığı ve tekelci rekabet piyasasına doğru bir değişim olduğunu ortaya koymuştur. Yine Panzar-Rosse modeli kullanılarak Günalp ve Çelik (2006) tarafından yapılan çalışmada bankacılık sektörünün gelirinin 1990-2000 döneminde tekelci rekabet koşullarında elde edildiği gösterilmiştir. Classens ve Leaven (2004) ise 1994-2001 dönemi için Türk Bankacılık sektöründe tekelci rekabet yapısının olduğunu ortaya koymuşlardır.

Son yıllarda yapılan çalışmalardan Yayla (2007) hâkimiyet, farklılık ve dinamik endeksleri kullandığı çalışmasında, 1995-2005 arasında yoğunlaşmanın arttığını ve hâkimiyet endeksi hesaplamalarından hareketle 7 bankanın etkisinin yoğun olarak gözüktüğü oligopolistik bir piyasa yapısının olduğunu göstermiştir. Yağcılar (2010) ise Lerner Endeksi yöntemiyle yaptığı kapsamlı çalışmada, kamu bankalarının aksak rekabete neden olduğunu, yabancı banka girişlerinin rekabeti

artırdığını ve 2001'den sonra rekabetin arttığı sonucuna ulaşmıştır. Uzgören ve Tarhan (2012) ise 2008 yılı rakamlarına göre kamu bankalarını hariç tutarak yapmış oldukları çalışmada yoğunlaşma endekslerini kullanmışlar ve Türk Bankacılık sektörünün tekeli rekabet piyasası özellikleri taşıdığı sonucuna varmışlardır.

Bu çalışmada ise, Şekil 2'de görüldüğü gibi, N Firma yoğunlaşma endeksine göre toplam aktifler, toplam krediler ve toplam mevduatlarda 1990'da zayıf oligopolistik bir piyasa yapısına sahip bankacılık sektörü 2000'li yıllara doğru tekeli rekabetin olduğu bir piyasa yapısına doğru dönüşmüş ve rekabet düzeyi artmıştır. Ancak 2000'den sonra gerçekleşen banka birleşmeleri ve yabancı banka girişleri piyasa yapısının önce zayıf oligopolistik bir piyasa yapısına dönüşmesini sağlamış sonrasında ise bu yapının güçlü oligopolistik bir yapıya doğru değişmesine neden olmuştur. Toplam kredilerde ilk dört bankanın payının, toplam mevduatlara göre sınırlı kalması fakat ilk on ve ilk onbeş bankanın aynı seviyelerde seyretmesi, kredilerde küçük bankaların en büyük dört bankayla daha yüksek bir rekabet içinde olduğunu göstermektedir.

Şekil 2. Türk Bankacılık Sektörü Yoğunlaşma Oranları (CR_N)

Kaynak: (TBB, Bankalarımız (1990-2012))

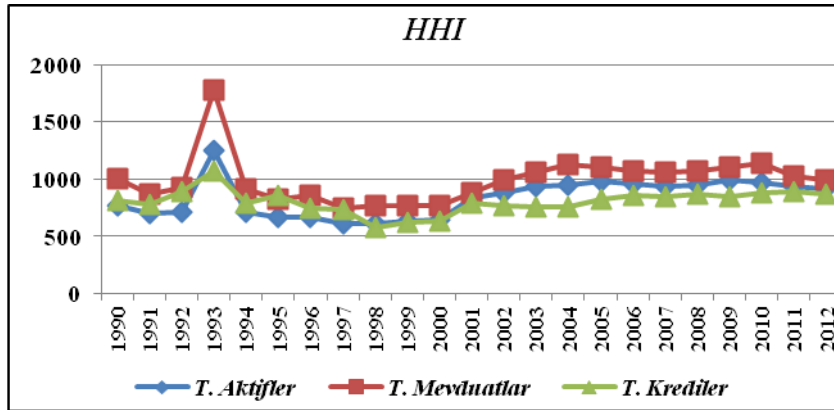
Not: Tablo'da ki oranlar TBB verileri kullanılarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Şekil 3'de Herfindahl-Hirschman Endeksi açısından ise 1990-2000 arası zayıf oligopolistik bir piyasa yapısına sahip bankacılık sektöründe 2000 sonrasında toplam aktifler ve toplam kredilerde bu yapının devam ettiği

ancak toplam mevduatlarda güçlü oligopolistik bir yapıya doğru gidildiği görülmektedir. Rekabet açısından toplam kredilerde daha rekabetçi bir piyasanın olduğu, toplam mevduatlarda ise rekabetin düşük olduğu ve en büyük 10 bankanın piyasanın %90'undan fazlasını kontrol ettiği görülmektedir.

Etkinlik ve istikrar konusundaki çalışmaların varlığına rağmen, bankacılık sektöründe optimal rekabet düzeyinin olup olmadığı yada başka bir ifade ile bu iki durumdan hangisinin arzu edilir olduğu hala tartışmalı bir konu olarak varlığını sürdürmektedir. Türk bankacılık sektöründeki politikalar açısından 1980'den sonra etkinliği arttırmaya yönelik liberal politikalar teşvik edilmiştir. Ancak bankacılık faaliyetlerinin artmasını teşvik eden tutarsız politikalar 2000'li yıllara gelindiğinde büyük bir istikrarsızlığa neden olmuştur ve çok sayıda banka iflasları görülmüştür. 2001 yılında gerçekleştirilen yapılandırma politikalarıyla birlikte sektörde istikrar ve etkinliği yan yana götürmeye çalışan bir politikanın uygulandığı söylenebilir. Bankacılık faaliyetleri önemli şartlara bağlanarak sektöre giriş zorlaştırılırken, yabancı banka girişleri teşvik edilerek bankacılık sektöründe rekabet artırılmak istenmiştir.

Şekil 3. Türk Bankacılık Sektörü Yoğunlaşma Oranları (HHI)

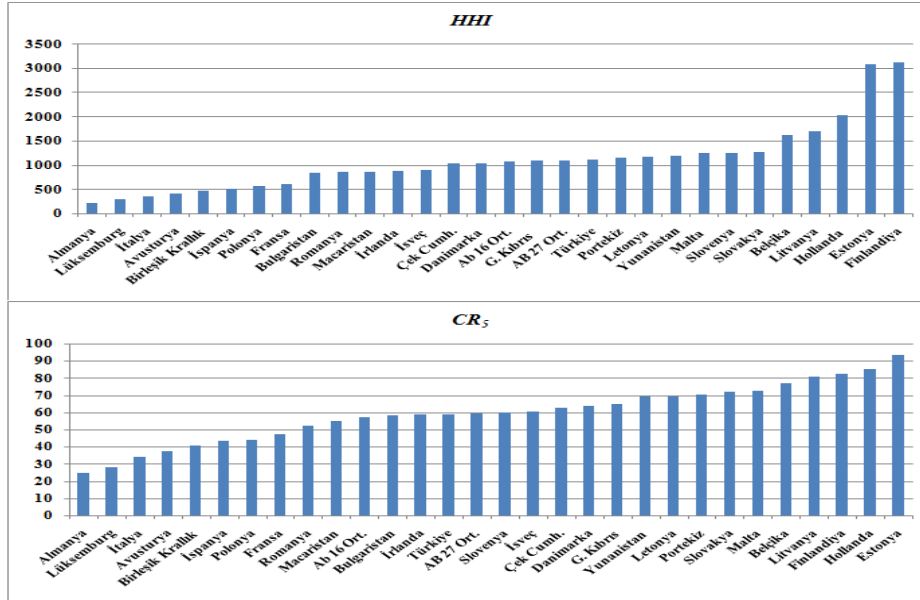

Kaynak: (TBB, Bankalarımız (1990-2012))

Not: Tablo'da ki oranlar TBB verileri kullanılarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Şekil 4’te Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye’nin bankacılık sektöründe 2009 yılına ait toplam mevduatlardaki banka yoğunlaşmaları görülmektedir. Buna göre, AB ülkelerinde bankacılık sektörü yoğunlaşma oranları gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere göre homojen bir dağılım göstermemektedir. Sonradan Avrupa Birliğine dahil olan Avusturya ve Polonya dışındaki bütün ülkelerde CR5’te %50, HHI’da 800’ün üzerinde bir yoğunlaşma düzeyi vardır. Bunun yanında gelişmiş AB ülkelerinden ise Belçika, Danimarka, İrlanda, Hollanda, Portekiz, Finlandiya ve İsveç’te oligopolistik bir bankacılık sektörü görülmektedir. Türk Bankacılık sektörü HHI açısından 27 AB ülkesi içerisinde 17. ve AB ortalamasına oldukça yakındır. En büyük beş bankanın payı açısından ise 27 ülke içerisinde 13. ve yine AB ortalamasıyla hemen hemen aynı seviyededir. AB’de 27 ülke içinde %20’lik bir kısım dışında oligopolistik bir piyasa yapısı görülmektedir. Bu nedenle Türkiye’nin bankacılık sektörünün AB ülkeleriyle benzer piyasa yapısına sahip olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Şekil 4. Türk Bankacılık Sektörü ve AB Ülkeleri Yoğunlaşma Oranları (2009)

Kaynak: (TBB Bankalarımız(2010) ve ECB(2010) Raporları)

4. SONUÇ

Türk bankacılık sektörü az banka çok şubeye sahip bir yapıda varlığını sürdürmektedir. Şube sayısı çok olmasına rağmen personel sayısı açısından AB ortalamasının oldukça gerisindedir. Toplam aktifler, toplam krediler ve toplam mevduatların büyüklüğü açısından gelişmiş finansal piyasalara sahip AB ülkelerinin oldukça gerisinde kalırken, yakaladığı hızlı büyüme trendiyle gelişen pek çok AB ülkesini geride bıraktığı görülmektedir. Bu da Türkiye'nin finansal piyasalarının istenen büyüklüğe ulaşamadığını göstermektedir.

Bu çalışmada CRn endeksi açısından bakıldığında 1990'ların başında zayıf oligopolistik bir piyasa yapısını sahip olan Türk Bankacılık Sektörünün 1990'ların sonunda tekeli rekabete doğru bir değişim yaşadığı görülmüştür. 2000'li yılların başından itibaren ise önce zayıf oligopolistik sonra ise güçlü oligopolistik bir yapıya doğru dönüşürken bunda banka birleşmeleri ve yabancı banka girişleri önemli bir rol oynamıştır. HHI'ye göre ise 1990'da incelenen dönemde toplam aktifler ve toplam krediler açısından zayıf oligopolistik bir piyasa yapısı varlığını 2012'ye kadar sürdürürken, toplam mevduatlarda sektörün 2003'den sonra güçlü oligopolistik bir piyasa yapısına dönüştüğü görülmüştür. Elde ettiğimiz verileri AB ülkeleri ile karşılaştırsak, Türk bankacılık sektörü HHI açısından 27 AB ülkesi içerisinde 17. ve AB 27 ortalamasıyla hemen hemen aynı seviyededir. CR5 açısından ise 27 ülke içerisinde 13. ve yine AB 27 ortalamasıyla aynı seviyededir. AB'de 27 ülke içinde %20'lik bir kısım dışında oligopolistik bir piyasa yapısı görülmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin bankacılık sektörünün AB ülkeleriyle aynı piyasa yapısına sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bilanço kalemleri açısından bakıldığında toplam kredilerde daha rekabetçi bir piyasanın olduğu görülmüştür. Toplam mevduatlarda ise

yoğunlaşmanın yüksek olduğu ve en büyük 10 bankanın piyasanın %90'undan fazlasının kontrol ettiği görülmektedir. Bu durumun 2001 krizinden sonra artan bir şekilde devam etmesi, sektöre giriş yapan bankaların ve sektörde bulunan küçük bankaların özellikle toplam kredilerde daha rekabetçi bir tavır sergilediği sonucuna ulaşmamıza neden olmaktadır.

KAYNAKÇA

AYDINLI, İ. (1996). “Türk Bankacılık Sistemi Piyasa Yapısı”, No: 40, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını.

BECK, T., DEMİRGÜÇ-KUNT, A. ve LEVINE, R. (2006). “Bank Concentration, Competition and Crises: First Results”. *Journal of Banking and Finance*, 30(5): 1581-1603.

BECK, T. (2008). “Bank Competition and Financial Stability: Friends or Foes?”. *World Bank Policy Research Working Paper*, 4656: 1-30.

CLAESSENS S. ve LEAVEN, L. (2004). “What Drives Bank Competition? Some International Evidence”. *Journal of Money, Credit and Banking*, 36(3): 563–58.

ÇOŞKUN, N. vd. (2012). “Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi”, No:280, İstanbul, TBB Yayınları.

ECB, Avrupa Merkez Bankası, “Banka Durumları Raporu”, <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/eubankingstructures2010en.pdf>, 20.03.2013

EROĞLU, N. (2006). “Türk Bankacılık Sektörü Temel Sorunları ve Çözüme Yönelik Düzenlemeler”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

GÖÇMEN YAĞCILAR, G. (2010). “Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta.

GÜNALP, B. ve ÇELİK, T. (2006). “Competition in the Turkish Banking Industry”. *Applied Economics*, 38(11): 1335-1342.

MISHKIN, F. S. (1999). “Financial Consolidation: Dangers and Opportunities”. *Journal of Banking and Finance*, 23(2-4): 675-691.

PALOMBO, L. (1997). “Banka Birleşmeleri ve Satın Almaları”. *Bankacılar Dergisi*, 20.

SCHAEK, K.. ve Chiak, M. (2008). “How Does Competition Affect Efficiency and Soundness in Banking? New Empirical Evidence”. ECP Working Paper Series, Sayı: 932(September).

TBB, Türkiye Bankalar Birliği, “Bankalarımız Raporları(1990-2012yılları arasındaki raporlar)”, <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar>, 20.03.2013

UZGÖREN, E. ve TARHAN A. (2012). “Türkiye’de Bankacılık Piyasasında Yoğunlaşma”. *Akademik Bakış Dergisi*, 28: Ocak-Şubat.

YAYLA, M. (2007). “Türk Bankacılık Sektöründe Yoğunlaşma ve Rekabet: 1995-2005”. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 1(1): 35-60.

YETİM, S. ve GÜLHAN O. (2005). “Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü”. *BDDK ARD Çalışma Raporu*, No:2005/7.

YILDIRIM, K., EŞKİNAT. R. ve KABASAKAL. A. (2005).
Endüstriyel Ekonomi, Ekin Kitabevi, Bursa.

EKLER:

Tablo A1. Türkiye ve AB Ülkeleri Bankacılık Sektörü Verileri Karşılaştırması (2010)

	<i>Banka Sayısı</i>	<i>Şube Sayısı</i>	<i>Personel Sayısı</i>	<i>Toplam Aktifler (Milyon Euro)</i>	<i>Toplam Krediler (Milyon Euro)</i>	<i>Toplam Mevduat (Milyon Euro)</i>
<i>Türkiye</i>	45	9027	172402	376.666	179.722	239.272
<i>Belçika</i>	104	4316	65985	1.155.506	371.961	538.250
<i>Bulgaristan</i>	30	6038	34290	37.950	26.470	22.859
<i>Çek Cumhuriyeti</i>	56	1998	38394	160.219	79.777	106.121
<i>Danimarka</i>	164	1996	50101	1.104.536	549.839	190.797
<i>Almanya</i>	1948	39411	685550	7.423.967	3.162.908	3.078.922
<i>Estonya</i>	18	213	5693	21.340	15.651	10.077
<i>İrlanda</i>	498	1228	34178	1.323.584	441.254	290.514
<i>Yunanistan</i>	66	4078	65673	490.134	214.542	278.847
<i>İspanya</i>	352	44431	267383	3.433.283	1.969.459	1.782.552
<i>Fransa</i>	712	38479	492367	7.155.460	2.318.625	1.767.320
<i>İtalya</i>	801	34035	322575	3.691.965	1.847.956	1.267.386
<i>G. Kıbrıs</i>	155	930	12513	139.372	57.874	58.154
<i>Letonya</i>	37	624	12365	29.924	21.166	12.951
<i>Litvanya</i>	84	972	10902	26.180	19.302	12.152
<i>Lüksemburg</i>	147	229	26416	797.460	186.331	252.358
<i>Macaristan</i>	190	3551	42607	126.160	73.087	56.326
<i>Malta</i>	24	116	3834	41.242	21.348	16.772
<i>Hollanda</i>	295	3137	110000	2.217.008	1.156.106	965.443
<i>Avusturya</i>	790	4167	77246	1.036.597	414.631	318.383
<i>Polonya</i>	710	13292	183064	274.212	175.453	171.412

Tablo A1 (Devam). Türkiye ve AB Ülkeleri Bankacılık Sektörü Verileri Karşılaştırması (2010)

<i>Portekiz</i>	166	6430	62221	520.188	291.070	224.105
<i>Romanya</i>	42	6425	67898	86.386	49.811	41.331
<i>Slovenya</i>	25	706	12188	53.404	35.406	24.218
<i>Slovakya</i>	26	1230	18750	54.473	31.109	21.961
<i>Finlandiya</i>	349	1538	24879	387.630	165.848	115.049
<i>İsveç</i>	180	2147	49071	934.534	458.909	194.666
<i>Birleşik Krallık</i>	389	12360	471095	9.420.998	4.979.894	5.069.019

Kaynak: (TBB Bankalarımız(2010) ve ECB(2010) Raporları)

Tablo A2. Türkiye ve AB Ülkeleri Bankacılık Sektörü Verileri Karşılaştırması (2010)

	<i>Nüfus/ Şube Sayısı</i>	<i>Nüfus/ Personel Sayısı</i>	<i>Toplam Aktifler (GSYİH %)</i>	<i>Toplam Krediler (GSYİH %)</i>	<i>Toplam Mevduat (GSYİH %)</i>
<i>Türkiye</i>	3831	420	84	40	53
<i>Belçika</i>	2500	164	343	110	160
<i>Bulgaristan</i>	1253	221	112	78	67
<i>Çek Cumhuriyeti</i>	5251	273	117	58	77
<i>Danimarka</i>	2767	110	496	247	86
<i>Almanya</i>	2077	119	308	131	128
<i>Estonya</i>	6291	235	155	114	73
<i>İrlanda</i>	3634	131	809	270	178
<i>Yunanistan</i>	2761	171	206	90	117
<i>İspanya</i>	1034	172	327	187	170
<i>Fransa</i>	1676	131	375	122	93
<i>İtalya</i>	1771	187	243	122	83
<i>G. Kıbrıs</i>	858	64	822	342	343

Tablo A2 (Devam). Türkiye ve AB Ülkeleri Bankacılık Sektörü Verileri Karşılaştırması (2010)

<i>Letonya</i>	3614	182	161	114	70
<i>Litvanya</i>	3435	306	98	72	46
<i>Lüksemburg</i>	2175	19	2.118	495	670
<i>Macaristan</i>	2822	235	136	79	61
<i>Malta</i>	3586	109	721	373	293
<i>Hollanda</i>	5268	150	389	203	169
<i>Avusturya</i>	2007	108	378	151	116
<i>Polonya</i>	2867	208	88	57	55
<i>Portekiz</i>	1653	171	310	174	134
<i>Romanya</i>	3340	316	75	43	36
<i>Slovenya</i>	2892	168	153	101	69
<i>Slovakya</i>	4405	289	86	49	35
<i>Finlandiya</i>	3471	215	226	97	67
<i>İsveç</i>	4351	190	319	157	67
<i>Birleşik Krallık</i>	4997	131	603	319	324
<i>AB Ortalama</i>	3065	177	377	161	140

Kaynak: (TBB Bankalarımız (2010) ve ECB(2010) Raporları)

SON NOTLAR

¹ Bu çalışma *Anadolu Uluslararası Ekonomi Konferansında* sunulmuştur Haziran 19-21, 2013, Eskişehir.

² İlişki bankacılığı, bankaların müşterilerini yakından tanıyarak yatırım ve finansman özellikleri hakkında daha doğru bilgiye sahip olmalarını ifade eder.